

'Orthodoxe kerk heeft rol in Ruslands relaties met andere

Publicatie van Amerikaanse diplomatieke ambtsberichten door Wikileaks heeft ook een en ander over de kerk in Oost-Europa aan het licht gebracht. Meestal gaan de rapportages over de Russisch-orthodoxe kerk. Ze bevestigen een bestaand beeld.

Ook in kerkelijke kring hebben de Wikileaks enig stof doen opwaaien. Deze in december 2010 gepubliceerde lekken hebben echter geen sensationele onthullingen aan het licht gebracht, maar toch, ze geven schuins een inkijkje in de Oost-Europese kerkelijke keuken.

Natuurlijk wordt de inhoud door de Amerikaans-diplomatieke bril gekleurd. Voorafgaand aan de Polenreis van Benedictus XVI (2006) onderzochten de Amerikaanse diplomaten de Polen in de pauselijke entourage en hun connecties met hun geboorteland. Redenen waren ongetwijfeld de goede Pools-Amerikaanse relaties en de strategische ligging van het tamelijk anti-Russisch gestemde Polen.

Analyses van de ambassade in Moskou en contacten van de ambassadeur met hoge vertegenwoordigers van de Russisch-orthodoxe kerk zijn een probaat middel om een extra vinger aan Ruslands pols te houden. Als belangrijk kanaal voor het Kremlin bij de verspreiding van politieke inzichten of nationale en anti-Westerse sentimenten, vormt de orthodoxe kerk natuurlijk een interessante bron van informatie. En deze kerk speelt die politiek dienstbare rol trouwens met overtuiging, zo blijkt.

Prominenten

In de uitgelekte ambtsberichten verschijnen prominente leiders van de Russisch-orthodoxe kerk, zoals patriarch Kirill en zijn opvolger als hoofd van het departement voor Buitenlandse Betrekkingen, metropoliet Hilarion van Volokolamsk. Maar van de partij zijn ook de in 2008 overleden schrijver Aleksandr Solzjenitsyn en *first lady* Svetlana Medvedeva, echtgenote van president Dmitri Medvedev, die in Russisch-orthodox verband aan *charity* doet.

Er staat bijvoorbeeld te lezen hoe de toenmalige chef van het departement voor Buitenlandse Betrekkingen, metropoliet Kirill van Smolensk, in 2008 frank en vrij de onafhankelijkheid van Kosovo bekritiseerde. En hoe hij

'Wij heten Patriarch Kirill welkom' (flyer bezoek Kirill aan Oekraïne) eventuele NAVO-uitbreiding in de richting van Oekraïne zeer scherp veroordeelde. Dit laatste zou tot verdeeldheid onder de bevolking leiden en chaos in Oost-Europa. Het land is er 'niet klaar' voor, stelde Kirill toen.

De toen al *papabile* geachte Kirill – sommige orthodoxie-watchers noemen hem open en veranderingsgezind – verklaarde zich voorstander van 'oecumene' in het Midden-Oosten (interreligieuze dialoog) en met protestante denominaties in de Verenigde Staten. En "net als in eerdere gesprekken schetste metropoliet Kirill een positief beeld van paus Benedictus in tegenstelling tot diens voorganger Johannes Paulus II". Hij "zei opnieuw een belangrijke verbetering van de Russisch-orthodoxe en rooms-katholieke relaties te verwachten".

'Volksdiplomatie'

Een rapport van ambassadeur John R. Beyrle uit 2008 besteedt aandacht aan de uitbreiding van de Russisch-

orthodoxe aanwezigheid in het Heilig Land. Daaruit blijkt hoe op zich genomen legitieme kerkelijke doelen – het bijeenbrengen van alle van oorsprong Russische orthodoxen en hun kerkgebouwen in de ene jurisdictie van de Russisch-orthodoxe kerk – hand in hand gaan met een streven van de Russische staat om haar imago op te poetsen en de Russische diaspora te beïnvloeden.

Zo bracht een informant van de ambassade de teruggave van orthodox onroerend goed in Israël en de Palestijnse gebieden in verband met het herstel van de sinds 1990 alsmaar afgenomen Russische invloed in het Midden-Oosten. De teruggegeven immobilia worden gebruikt voor de bouw van een consulaat in Jeruzalem, culturele en religieuze centra. Voor het beheer wordt door de Russische regering "samengewerkt" met een door (joodse) oligarchen gefinancierde "niet-gouvernementele" Keizerlijke Orthodoxe Palestina Vereniging uit 1872. De KOPV staat, heel opmerkelijk, onder leiding van het hoofd van de Russische rekenkamer oud-premier Sergej Stepasjin. Hoofd van KOPV's internationale afdeling was in 2008 de huidige ambassadeur in Saoedi-Arabië, carrière-diplomaat Oleg Ozerov.

In juni 2008 benadrukte minister van Buitenlandse Zaken Sergej Lavrov "het belang van de KOPV in 'de volksdiplomatie' naast officiële politieke contacten", namelijk "helpen bij Ruslands spirituele opleving en laten zien dat het land 'een invloedrijke en gerespecteerde macht' is."

Het was zeker niet de eerste en ook niet de laatste keer dat kerk en staat samen optrokken. In mei 2010 meldde het Franse weekblad *Nouvelle Observateur*, dat het Franse equivalent van onze BVD zich zorgen maakte over de bouw van een door het Kremlin te financieren Russisch orthodoxe kathedraal. Een bod van 70 miljoen euro voor 8500 vierkante meter bouwgrond nabij de Parijse Eiffeltoren en de voorspraak van president Medvedev bij zijn collega Nicolas Sarkozy gingen er aan vooraf.

Sinds het aantreden van Vladimir Poetin als president (2000) oefent de Russisch-orthodoxe kerk veel pressie uit op de nazaten van in 1917 gevluchte Russen om de door hen bevolkte parochies aan het Moskouse oppergezag op te dragen. Ze wordt daarbij, zegt men, bijgestaan door de Russische geheime dienst.

Assertief

De interessantste Wikileak gaat echter terug op een onderhoud van ambassadeur Beyrle met metropoliet Hilarion van het departement voor Buitenlandse Betrekkingen op 28 januari 2010. Volksdiplomatie voorbij de buitengrenzen, zo leert het gesprek, vindt een parallel in de 'geleide democratie' in Rusland zelf. Met beide had de prominente metropoliet weinig problemen, en hij gaf enkele clichés ten beste. Zijn kerk "heeft een rol te vervullen in Ruslands relaties met andere landen" en autoritarisme staat gelijk aan stabiliteit: "Russen hebben altijd een sterke en machtige topfiguur gewild". Het goede gebruik dat de politiek rekenschap geeft van genomen beslissingen achtte Hilarion enkel "theoretisch mogelijk".

Metropoliet Hilarion beklagde zich over het geringe kerkbezoek van 5 procent en het nog kleinere percentage echte orthodoxen. De jeugd blijft buiten het zicht, maar de kerk zoekt naar niet-opdringerige wegen om haar boodschap over te brengen. Aanpassingen aan de moderne tijd zijn geen oplossing, aldus de kerkleider: "We hoeven de liturgie niet te updaten of te moderniseren". Ondertussen paart de Russisch-orthodoxe kerk een minieme aanhang aan grote zichtbaarheid en assertiviteit. Terwijl Hilarion benadrukte dat zijn kerk geen bijzondere status geniet en juist een tolerante houding aanneemt tegenover niet-traditionele religies, noemde hij patriarch Kirill 'de geestelijke leider van de gehele natie'. Metropoliet Hilarion refereerde daarbij aan de viering van de Nationale Dag van Eenheid (4 november). Na een orthodoxe liturgie in de Kazankathedraal aan het Rode plein, leidde de patriarch een *oecumenisch* cortège van jongeren uit de erkende traditionele religies naar het nabij gelegen Manegeplein.

Ambassadeur Beyrle's scepsis klinkt trouwens duidelijk door, en die lijkt gerechtvaardigd, ook rond de rooms-katholieke kerk. In een publicatie uit 2010 bekritiseerde de Russische seminariedocent Viktor Chroul de media, die zijn kerk doorgaans opvoeren als een aan Rusland wezensvreemd element. Maar zijn kritiek gold ook katholieke zelfcensuur in het publieke domein. Zo heeft de kerkprovincie plannen voor een website nooit uitgevoerd. *